

MEIE ESIMENE TEENELINE ÕPETAJA JOHANNES KÄIS

Täna tähistame silmapaistva pedagoogi ja haridustegelase Johannes Käisi 100. sünniaastapäeva. Tema surmast möödus tänavu 35 aastat.

Johannes Käis sündis Põlva lähedal Rosmal, kus tema isa Peeter Käis külakoolmeistri ametit pidas. Kunagine koolimaja on säilinud. Põlva — Võru maantee Rosma ristmikult paarsada meetrit kõrval Rosma asulas on eelmise sajandi puithoone, mille seinal tahvel: siin sündis Johannes Käis. Peeter Käis pidi küll õige peatselt (1894) koolmeistriameti maha panema: sajandivahetuse olud nõudsid sellele kohale paremat vene keele valdajat.

Johannes Käis hakkas õpilaseks viieaastasena isa juures külakoolis, jätkas pärast kolmeaastast vaheaega Mammaste köstrikskoolis, mille lõpetas kolmeteistkümnese (lubatud alammäär oli 15). 1900 astus ta Võru linnakooli, samasse majja, kus ta hiljem Võru Õpetajate Seminari direktorina kooliüenduse hälli kujundas.

Väga hea õpiedukuse tõttu ja majandusraskuste kiuste õnnestus tal pääseda Peterburi õpetajate instituuti. Stipendiumist ilma jäärud, pidi ta aga juba esimese aasta keskel lahkuma. Peatselt sooritas ta Pihkvas kreiskooliõpetaja kutsekatsed ja asus tööle Lätimaal. Aastatel 1906—1911 tegutses ta Volmari linnakoolis, siis kutsuti Riia Aleksandri gümnaasiumi loodusloo õpetajaks.

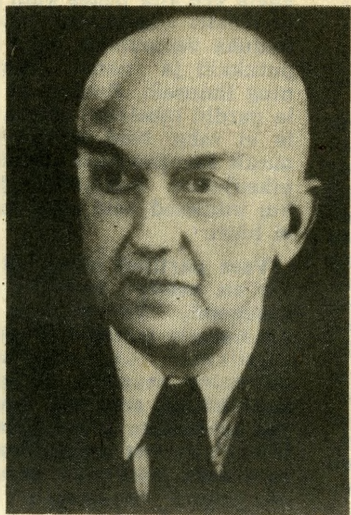
1916. aastal avanes Käisil võimalus jätkata õpinguid Peterburi ülikoolis, diplomitöö koostas ta teemal «Taimeühiskonnad Võru järvedes». Veebruarirevolutsiooni mõjutusel loodi ka Võrus õpetajate ühingud. 1917. aasta aprillis oli J. Käis delegaat ülevenemaalisel õpetajate kongressil Moskvas.

Ülikooli lõpetas J. Käis eks-ternina ja sai Vologda õpetajate instituudi direktoriks, olles samal ajal õppejõud Pihkva rahvaharidusinstituudis. 1920. aastal tuli J. Käis tagasi Eestisse, tuues kaasa nõukogude koolile iseloomulikud demokraatlikud ideed.

Silmapaistva pedagoogi elutööks võiks kindlalt arvata ainuüksi tema tegevust Võru Õpetajate Seminari direktorina 1921—1930. Vaatamata kodanliku vabariigi tingimustele ja võimaluste piiratusele oskas ta luua seminaris õhkkonna, mis andis kasvandikele peale pedagoogiteadmiste ka edumeelse mõtteviisi ühiskonna-

nähtuste mõistmiseks ja seletamiseks.

Pole siis imestada, et tema aegsetest seminaristidest kujunesid eesrindlike vaadetega pedagoogid, kes olid hindamatud Nõukogude Eesti kooli rajamisel pärast nõukogude võimu taastamist 1940. aastal. Paljud neist tegutsesid hariduselus praegugi. Nimetagem kauaaegset haridusministrit ja silmapaistvat looduskaitsetegelast Ferdinand Eisenit, EPA õppejõudu Arnold Tolki, ühis-

konnategelasi Karl Laanet, Valter Hormi, Albert Ivaskit, Ruut Liiva... Kodanlus ristas Võru seminari punaste sepi-kojaks ja J. Käisi punaseks pedagoogiks.

Seminar andis kaasa sädeme, mis pani noored pedagoogid otsima, katsetama, rakendama uut ja eesrindlikku. J. Käis ise oli suur eeskuj.

Kolme aastakümne kestel suutis ta publitseerida arvukalt mõtteid, juhendeid ja soovitusi nii pedagoogika, didaktika kui ka ainetetoodika valdkonnast. Temalt on ilmunud raamatuid, õpikuid, tööviikuid ja metoodilisi juhendeid. Viimased on olnud väärtuslikeks eeskujudeks töövihikute koostamisel tänapäeva koolile.

Nõukogude Liidus ja ka Lääne-Euroopas levinud eesrindlikud pedagoogilised ideed ning õppe- ja kasvatusmeetodid jõudsid J. Käisi vahendusel Eesti kooli: kasvatavat õpetamine, õpilase mõtlemisvõime arendamine iseseisva töö kaudu, õpetamise ja töö ühtsus, töökooli idee, püüd kasvatada õiget suhtumist loodusesse ja kogu elavkeskkonda, humanne ja demokraatlik suhtumine õpilastesse, omaalgatuse ja isetegevuse arendamine jpm.

Et kodanlusele oli sellise se-

minari ja sellise direktori tegevus vastuvõetamatu, siis kool suleti ja J. Käisil tuli asuda teisele tööle. 1931—1940 tegutses ta Eesti Õpetajate Liidu teadussekretärina, 1940—41 ja 1945—49 oli ajakirja «Nõukogude Kool» toimetaja, töötades samal ajal (1944—1947) Eesti NSV Haridusministeeriumi metoodikaosakonna juhatajana.

Oma viimastel eluaastatel töötas J. Käis haridusministeeriumi kooliinspektorina, jätkates samal ajal publikatsioonide avaldamist. Tervise halvenemisel asus ta elama oma venna talu Põlva rajoonis Saarljärve lähedal, kus ta 29. juunil 1950 suri.

Peatselt ilmub trükist valik J. Käisi pedagoogilisest pärandist, tema teostest. Et Eesti pedagoogilise mõtte suurkuju on sündinud ja surnud praeguse E. Vilde nimelise kolhoosi mail, on kolhoosi juhatus otsustanud asutada J. Käisi nimelise preemia, mis antakse iga aasta 26. detsembril (J. Käisi sünniaastapäeval) kahele Eestimaa silmapaistvale pedagoogile, kes lisaks viljakale tööle koolis või teistel haridusaladel uurivad, katsetavad ja publitseerivad eesrindlikku.

Põlva alevi rahvasaadikute nõukogu kavatseb nimetada J. Käisi nimeliseks tänavaks, mis suundub kaunisse Intsikurmu. Looklev metsatee viib sealt Käisi sünnikohta Rosmale. Tänav piirneb Põlva Keskkooli territooriumiga.

6. jaanuaril 1986 on Eesti NSV Haridusministeeriumi ja EKP Põlva Rajoonikomitee juhtimisel Põlva Piimatoodete Kombinaadi saalis J. Käisi juubeli konverents. Esinevad nimekad pedagoogid ja silmapaistvad ühiskonnategelased kogu vabariigist. Konverentsist võtavad aukülastajana osa J. Käisi õpilased, endised Võru Õpetajate Seminari kasvandikud, samuti Eesti ühiskondliku pedagoogikainstituuti teadlased, vabariigi haridusjuhid ja pedagoogikateadlased.

Esimesena Eesti NSV teene- lise õpetaja aunimetuse pälvinud pedagoog, kes jättis maha kõrgesti hinnatud elutöö nii trükisõnas kui oma kasvandike hinges ja mõtteis, on väärt, et teda tänutundes mälestatakse, tema pedagoogilist pärandit uuritakse ning edasi arendatakse.

PAUL LEHESTIK,

Põlva Keskkooli
direktor